

'คูของซ้อย' อดอลลาว ก้าวสู่อาเซียน

ภาพสะท้อนความสัมพันธ์
ไทย-ลาวผ่านงานวิจัย
บนแผ่นฟิล์ม ที่จะกลายเป็น
อีกก้าวของการพัฒนา
อุตสาหกรรมภาพยนตร์
ลุ่มน้ำโขง

เรื่อง : นิติวาญฎ์ บุญโย

เรื่องราวของ "ลาว" บนแผ่นฟิล์ม ที่ได้รับการอนุมัติและสนับสนุนจาก "กรมสุขภาพ" และ "สถาบันวิจัยศิลป์แห่งชาติ" กระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของ สปป.ลาว ให้สร้างขึ้น ถือเป็นโจทย์ที่ทำท่ายิ่ง สำหรับผู้กำกับภาพยนตร์มือใหม่อย่าง **รศ. นิยม วงศ์พงษ์คำ** อาจารย์ประจำคณะศิลปกรรมศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น (มข.)

อะไรหรือ? ที่จุดประกายให้ "อาจารย์นิยม"

ลุกขึ้นมาทำหน้าที่ และเป็นหนังที่นักแสดงหลักและโลเคชั่นหลัก เป็นของลาว โดยฝ่ายไทยออกทุนและดำเนินการสร้าง

จุดเริ่มต้น "คูของซ้อย" หรือ "ครูของข้าพเจ้า" นั้น สืบเนื่องมาจากมหาวิทยาลัยขอนแก่น ทำบันทึกความร่วมมือ กับสถาบันวิจัยศิลป์แห่งชาติ กรมวิจิตรศิลป์ กระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยวของลาว รวมถึงลิบกว่าปีมาแล้ว

ก่อสร้างสร้างโครง

สถาบันวิจิตรศิลป์แห่งชาติ คือสถาบันที่จะผลิตบุคลากรออกไปทำงานศิลปะ เช่น สาขาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ เปรียบเทียบก็เหมือนมหาวิทยาลัยศิลปากรของไทย ซึ่งต่อมา สถาบันวิจิตรศิลป์แห่งชาติลาว ออกแบบสาขาออกแบบนิเทศศิลป์ โดยปัจจุบัน คณะศิลปกรรมฯ ม.ขอนแก่น มีสาขานี้อยู่แล้ว เพื่อผลิตบุคลากรด้านการออกแบบ, ภาพยนตร์ และแอนิเมชัน เพราะก่อนหน้านี้ก็มีความร่วมมือกันทางด้าน สาขาจิตรกรรม ประติมากรรม ภาพพิมพ์ มาแล้ว ดังนั้นอีกสาขาหนึ่งที่จะร่วมมือกันได้ คือสาขาออกแบบนิเทศศิลป์ หรือทางนิเทศศาสตร์ จึงร่วมมือกันทำงานวิจัยเชิงสร้างสรรค์ขึ้นมาชิ้นหนึ่ง ตัวงานวิจัยก็คือ ภาพยนตร์ เพื่อที่จะทำเวิร์คช็อปปร่วมกันกับสถาบันวิจิตรศิลป์กับมหาวิทยาลัยขอนแก่น และพันธมิตรเครือข่ายคนทำหนังในภาคอีสาน

เรื่องทำหนังใหญ่ และหนังสั้นในประเทศลาว จะต้องขออนุญาต "กรมอุปเงา" อยู่ภายใต้กระทรวงวัฒนธรรมและการท่องเที่ยว เมื่อมีแนวคิดจะทำหนัง จึงเป็นเกิดเป็นสามประสานแต่เมื่อกัน ระหว่าง สถาบันวิจิตรศิลป์แห่งชาติ กรมวิจิตรศิลป์, กรมอุปเงา กระทรวงวัฒนธรรม และการท่องเที่ยว และม.ขอนแก่น โดยหอภาพยนตร์อีสาน

"ผมเป็นหัวหน้าหอภาพยนตร์อีสานอยู่แล้ว มีพันธมิตรในอีสานเป็นกรรมการร่วมอย่าง อีสานซ็อตฟิล์ม และมหาวิทยาลัยอื่นๆ มาช่วยกัน คุยกันว่า จะทำหนังร่วมกัน จนได้ข้อสรุปว่า เราจะพัฒนาร่วมกันไปสู่อาเซียน นำทำเรื่องการสร้างคนเพื่อไปพัฒนาเรียนรู้มากที่สุด หรืออาชีพอะไรที่จะตอบโจทย์ตรงนั้น ก็เลยมารจบที่อาชีพครู" รศ.นิยม กล่าว

การวางพล็อตเรื่อง แบ่งหนังออกเป็น 3 องค์ ได้แก่ คำมั่นสัญญา อดุมการณ์ และความรัก

"องค์แรกเราพยายามสร้างฮีโร่ตัวใหม่ของลาว คือ ครูคำปุ่น จะทำให้เป็นฮีโร่ในศตวรรษนี้ เดิมฮีโร่ตัวเก่าของลาวและอีสานจะเป็นสินไซ วรรณกรรมเอกของลาว แต่เมื่อเราจะเข้าสู่อาเซียนเราจะสร้างฮีโร่ตัวใหม่ หนึ่งให้เป็นไอดอล ของวัยรุ่น ของคนลาว ครูคำปุ่น เป็นนักพัฒนา เป็นผู้มีความอดุมการณ์ และยึดมั่นในคำสัญญา"

เมื่อได้แนวคิดแล้ว จึงมาวางโครงเป็น เรื่องของคำปุ่น วัยเด็กเคยสัญญากันเพื่อนว่าจะกลับมาเป็นครู ปรากฏว่ามีเพื่อนรักมาตายไปก่อน จึงต้องทำตามสัญญากับเพื่อนที่ตายองค์ที่สอง อดุมการณ์ คำปุ่นเป็นลูกชาวนา

พ่อแม่เป็นคนมีวิสัยทัศน์ว่า ไม่อยากให้ลูกลำบาก พ่อไม่อยากให้ลูกเป็นชาวนา ให้ลูกตั้งใจเรียนหนังสือ มีความรู้ก็จะกลับมาพัฒนาบ้านเกิด ทำให้อดุมการณ์ตรงนี้ ได้รับการปลุกฝังมาตั้งแต่เด็ก ซึ่งอาจทำให้คำปุ่นทำนาไม่เป็น หากินไม่ขึ้น แต่เป็นคนเรียนเก่ง มีอดุมการณ์รับใช้ท้องถิ่น รับใช้บ้านเกิด

"คำปุ่นมีโอกาสไปเรียนระดับสูง ในมหาวิทยาลัยแห่งชาติของลาว มีโอกาสจะถูกส่งไปเรียนต่างประเทศ แต่เขาปฏิเสธเพื่อจะกลับมารับใช้อดุมการณ์ของตัวเอง ตามคำสัญญาของเพื่อน และตามความตั้งใจของพ่อแม่" รศ.นิยม บอก

สายสัมพันธ์ข้ามโขง

แน่นอนว่า ภาพยนตร์คงต้องให้ครบรส คงจะขาดความรักไปไม่ได้ และเป็นความร่วมมือไทย-ลาว จึงสร้างความรัก ระหว่างคำปุ่นกับพรหมพิลา เป็นตัวนำ มีตัวรองคือ แบงค์กับน้ำอุ่น เป็นตัวแทนไทยกับลาว หนึ่งครูของช้อย ก็จะมีรสชาติ 3 อย่าง ความสดใสสมัยคำปุ่น เป็นเด็ก ในวัยนี้ให้เห็นวิถีและอัตลักษณ์ของชุมชนลุ่มน้ำโขงร่วมกัน เช่น การทำมาหากินในวัยเด็ก การหาแม่ หากะปอม (กิ้งก่า) หรือการเหยื่อไข่มดแดง แล้วค่อยๆ เข้มข้นขึ้นตามวัยด้วยอดุมการณ์

"หวังสร้างให้เป็นหนังที่คนลาวทุกคนต้องดู เพื่อกลายเป็นไอดอลตัวใหม่ คือครูคำปุ่น ในการก้าวสู่อาเซียน เป็นครูที่รักบ้านเกิด เมืองนอน ครูมีอดุมการณ์ ยอมทิ้งความรักของตนเองเพื่อสร้างประเทศชาติ" รศ.นิยม กล่าว

ถึงกระนั้น การเข้าไปถ่ายทำหนังที่ลาว นครหลวงเวียงจันทน์ไม่ใช่เรื่องง่าย แม้ว่า จะมีใบอนุญาตจากรัฐมนตรีกระทรวงวัฒนธรรม และท่องเที่ยวแล้วก็ตาม รศ.นิยม บอกว่า

ลาวแตกต่างจากไทย ดังนั้นบทเรียนที่ต้องเรียนรู้ร่วมกันว่า ก่อนที่จะเข้าไป จะต้องเรียนรู้เขาเข้าใจก่อน

"บางอย่างทำได้ในบ้านเรา แต่ทำไม่ได้ที่นั่น เราไม่ต้องมานั่งตั้งคำถาม ถ้าเขาบอกว่าไม่ เราต้องไม่ ทันที นี่เป็นตัวอย่างที่เราเข้าไปทำงานในระบบการปกครองที่แตกต่างกัน ถ้าเป็นเรื่องชาวบ้านกับชาวบ้าน ชาวบ้านน่ารักมาก ไม่ต่างจากอีสานบ้านเรา เข้าถึง เข้าหาก็เรียบร้อย จนเราทรงใจ ไม่ว่าจะเป็นความร่วมมือของโรงเรียนที่เราไปตั้งกองถ่าย ชาวบ้านที่เขาเมตตาให้เราเรื่องโลเคชั่น"

ส่วนเรื่องงบประมาณก็ได้สนับสนุนจากหอภาพยนตร์อีสานของมข. จำนวน 5 แสนบาท ทำให้ต้องประหยัดทุกอย่างเท่าที่ทำได้ แม้แต่คนทำงานกว่า 20 คนไม่มีค่าตัว เพราะทำงานในฐานะคนที่รักในสิ่งที่อยากทำ เหมือนกัน ส่วนเรื่องค่าตัวนักแสดงจากลาว ก็เจรจาว่าจะไปฉายถึงไชนงิง นักแสดงบางคนไม่เอาค่าตัว แต่ก็ให้เป็นค่ารถค่าน้ำมัน

"ค่าตัวนักแสดงที่เป็นคำปุ่น เขาเป็นผู้ประกาศสถานีโทรภาพลาว เป็นคนมีชื่อเสียงในลาวระดับหนึ่ง ได้รับฉายา เป็น "พีโดม" ของลาว เขาไม่ได้เรียกค่าตัว ก็ให้ช่วยกันหลักพันบาท ค่าขอบคุณที่มาช่วยงานอย่างดาราดูหญิงที่เป็นคนลาว ก็เป็นค่าตัวเดียวกัน... ผมอยากให้เราอย่าไปสร้างค่าตัวแพงๆ อย่างบ้านเรา เพราะถ้าแพง คนทำหนังจนๆ อย่างเราลำบาก ซึ่งเงิน 5 แสน ลงไปถ่ายที่ลาวได้ 60 เปอรเซ็นต์ เดิมคิดว่าจะเสร็จแต่ก็ติดปัจจัยช่วงสงกรานต์"

ด้วยกระบวนการทำหนังเรื่องนี้ เป็นงานวิจัยด้วย จึงมีการประสานขอพบกับฝ่ายวิจัยของมข.อีก 5 แสนบาท โดยหนังเรื่องนี้ น่าจะใช้งบประมาณ 1 ล้านบาทในเบื้องต้น ซึ่งหวังจะเป็นหนังใหญ่ที่จะได้คุณภาพ

ไม่ได้เน้นธุรกิจ

“ความตั้งใจของเรามันเป็นหนึ่งทีคนลาวทุกคนต้องดู คอยกับกรมสุขภาพและสถาบันวิจัยโรคติดต่อว่า การที่คนลาวทุกคนจะได้ดูก็คือทำซีดีแจก และฉายในโรงของลาวโดยไม่เก็บตัวถ้าเก็บก็เอาเงินที่ได้ไปทำประโยชน์ต่อ ส่วนจะฉายภายในไทยในรูปแบบไหนก็คงต้องคุยในเรื่องรายละเอียดต่อไป ซึ่งสถานีโทรทัศน์เคเบิล เขย็นดีที่เผยแพร่ เรายินดีให้ฉายฟรีเพราะเราตั้งใจทำหนังอุดมการณ์ไม่ใช่หนังธุรกิจ..

“เรายกให้เป็นหนังของลาว เป็นการทำหน้าที่กำกับโดยคนไทย ผู้ช่วยกำกับที่มีทั้งไทยและลาว ทีมและพล็อตเรื่องของลาว ภาษาลาวมีดาราคอนไทยสมทบบ้าง เราตั้งใจจะฉายในวันครูของลาว 17 กรกฎาคม ถ้าไม่มีอะไรเปลี่ยนแปลง จะไปฉายตามโรงเรียนต่างๆ...อยากให้คนไทยได้ชมกลิ่นอายของลาว” รศ.นิยม กล้าว

เล่าหลังเลนส์

อย่างไรก็ตาม ในมุมของทีมงาน อย่างผู้กำกับหนังสั้นมากรางวัล **ปรีชา สาคร** หรือ อ.อู๋ จากนิเทศศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ซึ่งเป็นผู้ช่วยผู้กำกับหนังเรื่องนี้ บอกว่า ถือว่าเป็นงานที่ค่อนข้างยากและเหนื่อยเหมือนกัน เพราะใช้พลังไปเยอะพอ ทั้งพลังกาย และพลังใจ นอกจากจะทำ Breakdown (ตารางถ่ายทำ) แล้ว บั๊จจ๊ยและปัญหาต่างๆ ที่เกิดขึ้นหน้ากองอยู่อย่างสม่ำเสมอ เช่น ความไม่พร้อมหลายๆ อย่าง นักแสดง โดยเฉพาะนักแสดงเด็กๆ ต้องได้รับอนุญาตจากผู้ปกครองมาถ่ายทำแค่วันหรือสองวัน ซึ่งไม่พอ สถานที่ถ่ายทำเอาแน่ไม่ได้ มันทำให้เราต้องเบรกดาวนรายวันซึ่งไม่เป็นผลดีต่อกองถ่าย เพราะทีมงานจะต้องรู้ก่อนว่า ถ่ายอะไร ที่ไหน ซีนไหน อุปกรณ์ประกอบฉากมีอะไรบ้าง

“ที่ผิดคาดคือเราคิดว่าเราจะทำอะไรก็ได้ในหนังตามที่เราเคยชินในประเทศไทย หากแต่เราไปทำหน้าที่ลาว คำพูดบางคำ การแสดงบางอย่าง ในหนังกลับทำไม่ได้ เนื่องจากคำที่เราใช้ การแสดงบางอย่างดังกล่าวก่อนข้างที่จะเป็นประเด็นที่บอบบาง และเราก็ไม่แน่ใจว่าจะผ่านการเซ็นเซอร์หรือเปล่า เราจึงถ่ายไว้ 2 แบบ เผื่อเหลือเผื่อขาด ซึ่งมันทำให้เราเสียเวลาบ้าง”

ปรีชาบอกด้วยว่า หนัง หรือ ฮูปงา ในภาษาลาว ถือว่าเป็นสิ่งใหม่ของคนลาวพอสมควร เนื่องจากอุตสาหกรรมภาพยนตร์ในลาวไม่ได้เฟื่องฟูเหมือนไทย โรงภาพยนตร์ในเวียงจันทน์ก็มีน้อยมาก ชาวลาวต่างเสพสื่อของประเทศไทยผ่านจานดาวเทียม ภาพยนตร์จึงไม่ค่อยมีความสำคัญในชีวิตประจำวันสัก

เท่าไร

การเข้าไปทำหนังในลาวมีขั้นตอนที่ละเอียด ตั้งแต่การตรวจบทภาพยนตร์ การทำความเข้าใจว่า “อะไรทำได้ อะไรทำไม่ได้” หวังผลเชิงธุรกิจหรือไม่ เป็นเรื่องที่กรมสุขภาพต้องถามถึงผลประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น หากแต่ภาพยนตร์เรื่องที่เรากำลังทำเป็นภาพยนตร์ที่ไม่ได้มุ่งเน้นกำไร คือทำแล้วฉายให้ดูฟรีทั้งระบบโรงฉาย และ แบบกลางแปลงเพราะทำความร่วมมือกัน อาจคุยกันง่ายขึ้น

“วันแรกที่มีการถ่ายทำ โลกเซ็น ในหมู่บ้านแถบริมแม่น้ำโขง ชาวบ้านยัง งงๆ กับสิ่งที่พวกเรา การประสานงานค่อนข้างเป็นไปได้ด้วยความยากลำบากพอสมควร นั่นก็หมายความว่า ชาวบ้านไม่เข้าใจในสิ่งที่เรากำลังทำ หากเราจะให้สถานที่ตรงไหน หยิบยืมอุปกรณ์ประกอบฉาก ดูเหมือนเงิน คือสิ่งเดียวที่จะตัดสินปัญหาในได้ทุกครั้งไป จบจนเวลาผ่านไปร่วมๆ 1 สัปดาห์ ชาวบ้านเริ่มเข้าใจในสิ่งที่เรากำลังทำว่าเรามาเพื่อทำให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจเพราะหนังไม่ได้หวังผลกำไร และเราระงับหนังมาฉายให้ชาวบ้านดูด้วย ทำให้เขารู้สึกตื่นเต้นกับสิ่งที่กำลังทำ และให้ความร่วมมือที่ดีขึ้นโดยไม่หวังสิ่งตอบแทนอย่างที่พวกเราทำอีกด้วย นับว่าเป็นภาพที่สวยงามทีเดียวที่ชาวบ้านกับทีมงานทำงานด้วยกันอย่างเข้าหากัน”

สำหรับมุมมองของ “ผู้กำกับภาพ” หนึ่งครุของซ้อย อย่าง **นัท - ณัฐพงศ์ เขียวศรี** ช่างภาพฝีมือดี บอกถึงการทำงานว่า ช่วงเวลาที่เรามาถ่ายทำ เป็นช่วงของงานปีใหม่ของคนลาว มีการเฉลิมฉลองและงานสังสรรค์เกือบทุกหลังคาเรือน ทำให้คนมุง และเสียงรบกวนจากสิ่งแวดล้อมรอบข้าง สถานที่คิดว่าจะได้ถ่ายทำบางสถานที่ กลับไม่ได้ถ่ายทำจึงต้องคิดและแก้ปัญหาสดหน้ากองถ่ายเพื่อที่จะให้งานถ่ายทำเดินต่อไปได้ ด้วยระยะเวลาที่มีอยู่อย่างจำกัด

“แต่ลาวยังคงมีความอุดมสมบูรณ์และงดงามตามธรรมชาติ เรื่องของอาหารการกิน โดยเฉพาะผัก ผลไม้ และสัตว์น้ำจืดที่หากินได้ง่าย ระหว่างเดินทางจากที่พักไปกองถ่าย จะเห็นภาพความงามของทุ่งข้าวที่กำลังออกรวงและสวนผักริมทาง ในด้านของวิถีชีวิตยังมีความเป็นอยู่อย่างเรียบง่าย จะเห็นภาพคนคนเฒ่าคนแก่ สาวไหมทอผ้าอยู่ใต้ถุนบ้าน คนลาวมีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา ในทุกๆ เข้าจะเห็นภาพของคนในหมู่บ้านถือขันน้ำเบ๊งมาไหว้พระเป็นภาพที่หาได้ยากในเมืองไทยของเรา”

ทั้งหมดนี้ คือกลุ่มคนทำงานรุ่นใหม่ ที่พยายามฉายภาพของ “เพื่อนบ้าน” โดยคนของเขาและบ้านของเขา ผ่านมุมมอง

คนไทยอีสาน อย่างเข้าใจและเรียนรู้ ด้วยกระบวนการ “ภาพยนตร์” อันเป็นสื่อเชื่อมประสานเพื่อเปิดใจและเปิดประตูสู่อาเซียนด้วยกัน